

טכנולוגיה ואמונה

- א. עצמת הטכנולוגיה
- ב. אמונה מול טכנולוגיה
- ג. 'מגדל בבל' מודרני
- ד. "להוציא יקר מזולל"
- ה. התבוננות במאקרו ובמיקרו הטכנולוגי
- ו. שופר טבעי וחצוצרות 'טכניות'

הרבה נכתב על הנושא דת ומדע. בדרך כלל מתכוונים בנושא זה לעימות הקיים לכאורה בין האמונה לבין מדעי הטבע. לעומת זאת, לא זכתה הטכנולוגיה לדיונים מקיפים בהקשר לאמונה. דומה שדווקא הטכנולוגיה היא המאפיינת את עולמו של האדם המודרני, יותר מאשר מדעי הטבע בלבד. האקדמי.

א. עצמת הטכנולוגיה

עולמנו משופע באביזרים טכנולוגיים למכביר. כל אדם נעזר יום יום במכונית, בטלפון, בטלוויזיה ובמזגן. בלחיצת כפתור מפעיל האדם מחשב במשרד או במפעל, בבית חולים או במעבדה. קופסה אלקטרונית ששיעורה פחות מטפח התקועה לו לאדם בחגורתו מאפשרת לו להתקשר למרחקים, ומקלט זעיר מאפשר לו לקלוט בת קול מקצה העולם ועד קצהו. 'פועל' התעשייה שולט על מאות מכשירים מחדר בקרה ממוזג, באמצעות מתגים ומקשים; טכנאי במרכז חלל מפגיש חלליות בקוסמוס ונוטל דגמים מאדמת הירח בהינף יד; נושאות מטוסים ענקיות מקיפות את העולם בכוח אנרגיה גרעינית המופקת מ'חומר דלק' זעיר בנפחו; מטוסים מטילים פצצות המתבייתות על מקורות חום ומונחות ממרכז פיקוד עורפי המצוי במרחק מאות קילומטרים ממקום ההפצה; לחיצת מקש מעבירה מידע לקצווי עולם בפקס או במודם; תינוקות נבראים במבחנות; הנדסה גנטית מתיימרת לשנות יצורי אנוש, ועוד כהנה וכהנה.

כיצד משפיעה כל העצמה הטכנולוגית הזאת על האדם ועל אמונתו? ברור כי קיימת השפעה. האדם אינו יכול להישאר אדיש כלפי השפע הטכנולוגי המתרבה בהתמדה.

ב. אמונה מול טכנולוגיה

בעיות דת ומדע שהיו נחשבות קלסיות מעוגנות בסוגיות עיוניות והשקפתיות, כגון: גיל העולם, אבולוציה, בריאת יש מאין, בחירה חופשית, שכר ועונש, חוקיות ונס וכיוצא באלו. בדרך כלל ההזדקקות לשאלות אלו היא בתחום האינטלקטואלי, וממילא גם התשובות הן עיוניות, הסברתיות, תודעתיות והגותיות.

מאידך, הטכנולוגיה משפיעה על האדם דווקא במישור האמוציונלי, התת-הכרתי, ולפיכך גם ההתייחסות החינוכית צריכה להיות רגשית, מפעימה וחויייתית. האדם המודרני 'נבלע' בעצמה הטכנולוגית, 'מאבד את ראשו' ונסחף בשטף ההתפתחות המדהימה. יש אפוא מקום לעיון בסוגיית 'האמונה בעידן הטכנולוגיה – עימות או השלמה?'

לכאורה אמונה וטכנולוגיה הם מושגים מנוגדים; בתחום האמונה היחיד הוא במרכז, הוא הלב והנשמה. מאידך גיסא, מנקודת מבטה של הטכנולוגיה, המודולריות היא השלטת, הסטנדרטיות והיבלעותו של היחיד כבורג במכונה.

האמונה עוסקת במהות, באמת ובפנימיות, ולעומתה הטכנולוגיה משתדלת לחקות, לזייף, ליצור תחליפים מלאכותיים לאוכל ולמשקה, למוסיקה ולאמנות, להדר הטבע ('מדשאות' מפלסטיק) ולמאור השמש.

המאמין חי בטבע ורואה בו א-לוהות; סדר זרעים קרוי "אמונת" על שם "שמאמין בחי עולמים וזורע" (תוספות שבת לא ע"א). דורשי רשומות ציינו כי 'הטבע' בגימטרייה 'א-להים'. ומנגד, האדם הטכנולוגי אינו מכיר בזריחה ובשקיעה, חקלאותו מתועשת ופרחיו מלאכותיים. גורדי שחקים מחשיכים בעדו את השמים, ו'כוכבים' הם לדידו שחקני קולנוע ואלופי ספורט.

ג. 'מגדל בבל' מודרני

דומה שסיפורה של התורה אודות מגדל בבל מבטא את התמודדותה של האמונה מול הטכנולוגיה. אבירי הקדמה והטכנולוגיה מעפילים אל על, ומראש מגדל בבל אשר בנו בכישרונם הם מתכוונים למרוד בבוראם. נעיף מבט לכתובים מזווית ראייה זו.

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל הָעֵהוּ הָבָה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשָׂרָפָה וְנִתְּהִי לָהֶם הַלְבָנָה לְאֶבֶן
וְהַחֲמֵר הָיָה לָהֶם לְחֵמֶר: (בראשית י"א, ג)

התורה מספרת על ראשית הטכנולוגיה ועל האדם המחפש לו תחליפים מלאכותיים: "הלבנה לאבן והחמר לחמר". והוא אכן מצליח במשימתו. ניצבות לפניו משימות בינוי בשנער (רש"י: "שאין אבנים בבבל שהיא בקעה"), והוא מתמודד עמהן.

לאחר הצלחה טכנולוגית זו, לחקות את הטבע (אבנים וחומר) ו'לברוא' תחליפים מעשי ידי אדם, נוצרת מיד המשימה הבאה:

הָבָה נִבְנֶה לָנוּ עֵיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם
(שם ד)

יכולים אנו להעפיל ל'שמים' על כנפי כשרוננו הטכנולוגי היצירתי והרינו משולים אפוא לא-לוה. מכאן נובעת השאיפה למרוד ב'השם' ו"לעשות לנו שם".

הווי אומר: הישגי הטכנולוגיה אינם נעצרים במשימות בינוי ופיתוח האנושות. לרוב הם סוחפים את האדם לתחושות של האלהת האדם, המתחרה כביכול בבוראו.

יתר על כן, חידושי הטכנולוגיה מכוונים לא אחת לשדד את מערכות הטבע ו'לאלץ' כביכול את ריבונו של עולם לפעול בעולמו כרצון האדם, מתוך תחושת עליונותו של האדם על חוקי הבריאה. הלוא כך תיאר חז"ל את דבריהם של בוני המגדל:

נבנה מגדל ונעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שיזובו מימיו. (סנהדרין קט ע"א)

כלומר, יש בכוחנו להוריד גשם מלאכותי, ואיננו זקוקים עוד לחסדי שמים. אמונת האיכר אשר "מאמין בחי העולמים וזורע" שוב אין לה מקום בעולם. הלוא האדם בוקע רקיעים בקרדומותיו, מוריד גשמים ומשיב רוחות, מצמיח גידולים בתנאים מלאכותיים ומפריח ירחים בחלל, מתפיל מי ים ו'בורא' רובוטים ותינוקות מבחנה, ומה לו ולאמונה בכוח עליון מלבדו?

ומה מתרחש בהמשך הפרק על מגדל בבל? ראשיתה של הקדמה הטכנולוגית הייתה אמנם מתוך אחדות וריכוז מאמצי האנושות כולה, בחינת "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים" (בראשית י"א, א), אך אחריתה תחרות ומדון, האלהת החומר והלבנים והתאבנות האדם ושקיעתו בחומרניות על חשבון האנושיות. הטכנולוגיה נגד החברה, הגולם קם על יוצרו. כך סיפרו לנו רבותינו במדרש:

מעלת היו לו (למגדל בבל) במזרחו ובמערבו. ואלו שהיו מעלים לבנים היו עולין
ממזרחו, ואלו שהיו יורדין היו יורדין ממערבו.¹ ואם נפל אדם ומת לא היו שמים לכם
עליו, ואם נפלה לבנה היו יושבין וכוכין ואומרים מתי תעלה אחרת תחתיה.
(פרקי דרבי אליעזר, פרק כד)

ההתפתחות הטכנולוגית גוררת בעקבותיה הלך רוח שלפיו המשימה הטכנולוגית
קודמת להומניות, לבנה חשובה מאדם והמכונה עומדת מעל הכול. הפרויקט מקדש הן
את המטרה והן את האמצעים.

פסגת 'מגדל בבל' המודרני היא ההעפלה לירח: טייסי חלל רוכבי שחקים, בוקעי
רקיעים, והאנושות ממריאה אל על ושמה במרום קינה.
והקב"ה שוחק ואומר:

יְדוֹן לַבֵּן הַשֵּׁיֶאֱךָ שְׂכֵנִי בְּחִגְוֵי סֶלַע מְרוֹם שְׂבָתוֹ אִמְרֵי בָּלְבוֹ מִי יוֹרְדֵנִי אֶרֶץ: אִם תִּגְבִּיהַ
פְּנֵשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שָׁיִם קִנְּךָ מִשָּׁם אֹרִיךְךָ נְאֻם ה':
(עובדיה א', ג-ד)

עונשם של בוני מגדל בבל ועונשה של הטכנולוגיה המעפילה והמתמרדת הם:

נְבִלָה שָׁם שְׂפָתָם אֶשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ:
(בראשית י"א, ז)

העונש הוא מיניה וביה: ההשתעבדות לטכנולוגיה ולמבצעייה השאפתניים מולידת
ניכור, מחיצות בין איש לרעהו, "אדם לאדם זאב". בכרך המודרני הבדידות מעיקה
שבעתיים מאשר בכפר הטבעי והמשפחתי. פיצול האנושות הוא בין השאר תולדת
המרוץ הטכנולוגי, התחרותיות ו'עליונות האדם'.

ד. "להוציא יקר מזולל"

תשובתה של האמונה היהודית איננה נסיגה מן הקדמה הטכנולוגית; איננה בעיטה
בחברת השפע בסגנון 'היפי'; איננה בריחה למדבר כאיסיים בשעתם; איננה סגפנות
והתנזרות או ניהול אורח חיים אנכרוניסטי.

היהדות משכילה "להוציא יקר מזולל", ומשיבה כדרכה: "כי ממנו נקח לעבד את
ה' א-להינו" (שמות י', כו). עלינו לראות בהתפתחות הטכנולוגיה, במרכיביה
ובאביזריה, נקודות אור לחיזוק האמונה. עלינו לנצל התפתחות זו הן במישור העיוני-
אמוני והן במישור המעשי, להקל עלינו חיי תורה ומצוות.

---

1. הרד"ל מעיר שיש כאן חיקוי לשמש העולה במזרח ויורדת במערב.

אין פסול בתחושת העליונות האנושית ובאמירה "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה", אם יודעים להמשיך את הפסוק שלאחריו: "וזכרת את ה' א-להיך כי הוא הנתן לך כח לעשות חיל" (דברים ח', יז-יח).

ה. התבוננות במקרו ובמיקרו הטכנולוגי

מוטלת עלינו המשימה החינוכית להכיר בעצמנו, ולהורות לכל באי עולם, כי חותמו של הקב"ה טבוע ויצוק בהתפתחות הטכנולוגית. העצמה המדהימה מחד גיסא, והמזעור המיקרוסקופי מאידך גיסא – הם המולידיים בלבנו תחושת התבטלות כלפי בורא עולם.

כך לימדנו הנשר הגדול, הרמב"ם, בהלכות יסודי התורה (ב', ב):

והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו?

בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לא-להים לא-ל חי" (תהילים מ"ב, ג). וכשמחשב בדברים האלה עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד ויודע שהוא בריה קטנה, שפלה, אפלה, עומדת בדעת קלה ומעוטה לפני תמים דעות, כמו שאמר דוד "כי אראה שמך מעשי אצבעותיך – מה אנוש כי תזכרנו" (תהילים ח', ד-ה).

חכמי ישראל בדורות עברו הרבו להצביע על נפלאות הקוסמוס וגרמי השמים הענקיים כמקור לאמונה. הם ציינו בהדגשה רבתי את התואם ואת 'הסדר הא-לוהי' שבפרטי הפרטים בצומח ובחי, את ההרמוניה שבכנף הזבוב ובגבעול הפרח. כיום אנו מפנים את מבטנו המתפעל אל החללית ומחשבי כף היד, אל נושאת מטוסים גרעינית ואל קרן הלייזר, אל מחשבי הענק ה'כל יכולים' ואל ההנדסה הגנטית המדהימה בדקויותיה.

עלינו להפוך את הברכה הא-לוהית שניתנה לאדם הראשון (בראשית א', כח) "ומלאו את הארץ וכבשה" למנוף האמונה. רתימת כוחות הטבע לצורכי האדם, קרי ההתפתחות הטכנולוגית, מעוגנת בברכת ששת ימי בראשית. פלאי הטכנולוגיה המודרנית וניצול גילויים חדישים הם הם התגשמותה של **ברכת** "וכבשה" והוצאתו לפועל של **הציווי** "וכבשה". מנקודת מבט זו עלינו לראות בכל חידוש טכנולוגי נדבך נוסף בחומת האמונה, ותרומה נוספת של האנושות לקידום אחד מתפקידיה – "וכבשה".

ו. שופר טבעי וחצוצרות 'טכניות'

אסיים בקטע מדבריו של הרב אברהם יצחק הכהן קוק, במאמרו "השופר והחצוצרות" (מאמרי הראי"ה חלק א', עמ' 147). הרב קוק רואה בשופר סמל לעבודת ה' מתוך העולם הטבעי, ואילו החצוצרות מסמלות את הטכניקה האנושית, שהרי הן פרי פיתוח אנושי-אמנותי:

כשם שאנו מתהלכים עם חוקי הטבע בהתאמה לדבר ה' ואור תורתו, כן אנו מתהלכים עם חוקי הטכניקה, וחייבים אנו ללכת בהם גם כן בהתאמה עם חוקי התורה ויפעת אורה... השאיפה האמיצה שלנו היא להרים קרן בשני חלקי היהדות הללו, הטבעית והטכנית... ובחצוצרות וקול שופר נריע לפני המלך ה' בבית נכון ונשא. ונלמד את עצמנו, ואת כל עמי הארץ אשר יראו כי שם ה' נקרא עלינו, כי הטכניקה האנושית נוצרה כדי לשמש את העולם ואת החיים הנועדים על פי דבר ה' להיות חיים תמימים וטהורים, כאשר עשה א-להים את האדם ישר.